

Tina Poglajen

Nova generacija slovenskih filmskih režiserk: Ester Ivakič, Maja Križnik, Katarina Rešek – Kukla

V medijih, na spletnih omrežjih, v vsakdanjih pogovorih in drugje v javnem prostoru je slovenski film pogosto tarča različnih kritik. Velja splošno mnenje, da so ti filmi nesodobni, da njihovi dialogi zvenijo umetno in narejeno, zgodbe pa so vedno enake, črnoglede in moreče. Redkeje slišimo pritožbe glede tega, kdo filme pravzaprav ustvarja. Čeprav so tisti, nastali po osamosvojitvi Slovenije, torej po letu 1991, v veliki meri delo novih generacij filmskih ustvarjalcev, so bili to večinoma moški. Med deli, ki jih je po osamosvojitvi financiral Filmski sklad, je le sedem celovečercer (torej slabih 10 %), prvi, ki ga je posnela režiserka, pa je nastal šele leta 2002 – to je bil **Varuh meje** Maje Weiss. Predstave o »tipičnem slovenskem filmu« so najverjetneje oblikovali predvsem tisti, nastali med letoma 1997 in 2002, ko naj bi vladalo »obdobje razcveta« slovenskega filma. Takrat so na primer nastali **Outsider** (1997, Andrej Košak), **Stereotip** (1997, Damjan Kozole), **V Ieru** (1999, Janez Burger), **Jebiga** (2000, Miha Hočevar), **Poker** (2001, Vinci Vogue Anžlovar), **Kruh in mleko** (2001, Jan Cvitkovič), **Šelestenje** (2002, Janez Lapajne) in drugi.

Ker je torej režiserk v slovenskem filmu vedno primanjkovalo, si je še posebej zanimivo ogledati, kakšna dela ustvarjajo mlade filmarke danes. V filmih avtoric, kot so Ester Ivakič, Maja Križnik in Katarina Rešek – Kukla, lahko opazimo, da so od predhodnikov drugačni tako v slogovnem smislu kot po vsebini. V njih se pojavljajo liki, izkušnje in pripovedi, kakršnih doslej pri nas še nismo videli; takšni, kot jih doživlja najmlajša generacija, ki je odraščala v zelo drugačnem okolju od generacij pred njimi. To so lahko na primer naturalistični prikazi doživljanja otroštva in mladostništva, zlasti deklištva, ali pa precej bolj abstraktni filmski motivi, ki sestavljajo premislek o tem, kaj pomeni biti ženska – kako to doživljajo posameznice, ki se imajo za ženske, in kako to, morda drugače od njih samih, vidi družba.

Ester Ivakič

Maja Križnik

Katarina Rešek – Kukla

V filmih teh ustvarjalk nasprotja med »moškim« in »žen-
skim« niso vedno tako jasna, kot so bila tradicionalno. Na ta
vprašanja ponujajo nove poglede, ki so včasih feministični
in družbeno kritični, drugič pa si svoje gledalce le zamislijo
kot raznovrstno skupino ljudi – kar pomeni, da ne snemajo
filmov le za moško in heteroseksualno občinstvo, temveč tudi
za druge –, s tem pa skupaj z drugimi mladimi ustvarjalkami
in ustvarjalci spreminjajo tudi podobo slovenskega filma.

Ester Ivakič in Maja Križnik sta bili za svoje izrazito sub-
jektivno ustvarjanje že nagrajeni na festivalu slovenskega
filma, Katarina Rešek, ki sicer deluje pod umetniškimi
imenom Kukla Kesherovič, pa je po študiju na akademiji
postala prepoznavna predvsem po videospotih in glasbenem
udejstvovanju, ki ga v zadnjem času razširja tudi v tujino.

Ester, ti si posnela že dva filma, *Srdohrd* in *A ti spremenim ime?*, v katerih svet deluje malo neresnično, skoraj sanjsko, hkrati tudi nekoliko grozeče. Po drugi strani pa vse tvoje junakinje in junaki, četudi so starejši, delujejo nekako kot otroci, saj uporabljajo tipične otroške fraze, recimo »hočem domov«, ali se igrajo igre. Kako zasnuješ te like in pripovedi?

Ester Ivakič: Mislim, da to izhaja iz mojega doživetja sebe in sveta. Sebe in ljudi okrog sebe pogosto prvinsko zaznavam kot otroke, kot da smo vsi nekakšne živali. Kot da živimo v nekakšnem plemenu. Zato so te stvari naravne, same po sebi umevne in nepremišljene. Zdi se mi, da se v življenju tako ali tako vedno igraš. Mogoče pa samo jaz in moji prijatelji radi igramo igrice, si nastavljamo zanke in tako naprej.

Katarina, v filmu *Plavanje* tvoja junakinja stoji na nekakšnem presečišču različnih izkušenj, ki so zanjo lahko tudi težavne: je odraščajoče dekle, je muslimanka in prihaja iz družine priseljenec. Posnela si torej zelo družbeno angažiran, celo kritičen film. Pod umetniškimi imenom Kukla pa se ukvarjaš z glasbo in si posnela tudi veliko videospotov. Zdi se mi, da si v njih kot režiserka veliko bolj drzna; še vedno so uporniški, ampak predvsem skozi glasbo, petje, ples in celo čutnost. Kako bi ti primerjala obe vrsti svojega dela?

Katarina Rešek – Kukla: Šlo je bolj za to, da sem pri videospotih našla sodelavce, ki res razumejo mojo estetiko. Tudi jaz sem znala bolje razložiti, kaj z nečim mislim. Pred akademijo sem imela veliko idej, potem pa sem se med študijem začela skoraj malo bati lastne vsebine, lastnih ustvarjalnih impulzov. Šele ko sem študij končala, sem se tega strahu spet osvobodila. Meni je torej to zelo pomagalo. Mislim, da je bilo tisto okolje preveč rigidno in zaprto, s premalo poslušanja za kakšen napredek.

Maja, tebi v filmih *Male ribe* in *Živalski vrt* uspe naslikati res večplastne in prepričljive portrete otroškega doživljanja sveta. Kako kot režiserka delaš z otroki, saj to niso šolanke igralci?

Maja Križnik: Bistvena se mi zdita iskrena komunikacija in sočutje. Mislim, da kot režiserka nimam od otroka nobene pravice zahtevati nečesa, kar v njem ne bi obstajalo že od prej. Če otroški igralec v filmu ni prepričljiv, je režiserju spodletelo – druge možnosti ne sprejemem. Otroku v vlogi ne nastopa na premišljen način, kot odrasel, šolan igralec. Mislim, da se mora s tvojo vizijo povezati drugače, intuitivno. Zato je režiser že v izhodišču odgovoren, da izbere otroka, ki ima to v sebi, in da zna to iz njega izvabiti takrat, ko je treba.

Menstruacija je bila na filmskem platnu, pa tudi drugje – v kulturi, umetnosti, celo v medsebojnih pogovorih –, dolgo časa velik tabu in delno je tako še danes. Ena od stvari, ki me je k vajinim filmom pritegnila, Ester in Katarina, je to, da se na take tabuje poživžgata – v vajinih filmih menstrualna kri ni več nekaj, kar bi bilo treba skrivati. Je bila to zavestna, »politična« odločitev ali gre le za to, da je to del življenja?

Ester Ivakič: Film *A ti spremenim ime?* smo naredile na filmskem maratonu MUVIT/6X60, kjer smo imele za scenarij, snemanje in montažo skupaj časa le tri dni. Pri njem smo sodelovale štiri punce, hotele pa smo pokazati, da se protagonistka simbolično premakne naprej, na neko drugo raven. Menstruacija se nam je zdela močan simbol za prehod. Po drugi strani smo hoteli, da se to spoznanje zgodi na stranišču, zato je bila menstruacija logična izbira. Katarina Rešek – Kukla: To je del življenja, in to je vse. Vseeno sem v zvezi s tem na svojo snemalno knjigo dobivala pripombe, da to ni *classy*, da ni *ladylike*, kar se mi zdi zelo nazadnjaško. Kamorkoli se obrneš, svetu vladajo moški, zato se mi zdi, da bi morali kakšno menstrualno kri pa že preživeti.

Pa se vam sploh zdi bistveno, da se pogovarjamo posebej o »režiserkah«? Sta vaša študij in delo zaradi tega, ker ste ženske, kaj drugačna?

Ester Ivakič: Po mojih izkušnjah je bistveno. Na primer v načinu, na katerega te neka oseba na položaju avtoritete obravnava, kako resno jemlje tvoje ideje. Kot ženska ali punca moraš biti že v izhodišču petkrat bolj pripravljena in suverena in veliko bolj dokazovati, da nisi zmedena ali čustveno neuravnovešena, da te ne muči PMS in podobno, čeprav se mi zdi, da sem bila – ne le na akademiji, ampak v življenju nasploh – velikokrat bolj pripravljena, veliko bolje sem vedela, kaj delam, kot predstavniki moškega spola. Fante na splošno jemljejo bolj resno, in tako je tudi v filmskem ustvarjanju. Neka filmarka mi je rekla, da ob starejših moških kolegih pogosto dobi občutek, da je nekakšna eksotična žival ali pa krhka hčerka, ki jo je treba vzgojiti v lepo deklislo poetiko, ki naj bi jo znale delati samo punce. Če jo dojemajo kot eksotično žival,

se ji po drugi strani ne upajo niti približati. »Si čustveno neuravnovešena in težko ti bo uspelo, ker si zmešana.« **Katarina Rešek – Kukla:** Zadnjič sem brala intervju, ki sem ga dala pred nekaj leti. V njem so me ravno tako spraševali o spolu, in takrat sem rekla, da tega ne vidim na ta način, saj verjamem, da je spol fluiden. Dve leti pozneje so moje izkušnje zelo drugačne. Zdaj ne menim več, da je spol fluiden, temveč da v resnici sploh ne obstaja več, hkrati pa sem nekoliko razdvojena. Strinjam se namreč tudi s tem, kar je rekel Bourdieu: da je moška dominacija tako ukoreninjena v našo kolektivno podzavest, da je sploh ne opazimo več. Jaz se svojega spola sploh ne zavedam, dokler ne grem na stranišče – ali ko me kdo kaj vpraša o njem. Ko pa potrkaš na vrata filmske industrije, na žalost zelo hitro vidiš, katerega spola si. Sploh, če te zanimajo vodilni položaji.

Maja Križnik: Mislim, da se je pomembno zavedati, da ne gre za problematiko, ki bi obstajala samo v svetu filma. Popolnoma enako razpravo imajo lahko gospodinje ali trgovke v Mercatorju. Zdi pa se mi, da je zelo pomembno, kako se o tem pogovarjamo. Mislim, da je edini pravi odgovor, da delamo s pokončno glavo. Če si kot oseba bolj senzibilna in dobiš od moškega občutek, da je razlog za to nekakšen PMS, je to izjemno žaljivo in nekaj, na kar v tem času ženske sploh ne bi smele več reagirati – mislim seveda v smislu dokazovanja svoje vrednosti.

Kaj pa slovenski film na splošno, denimo filmi starejše generacije filmskih režiserjev? Se vam zdi, da ste del istega gibanja, se s slovenskim filmom sploh čutite povezane?

Ester Ivakič: Velikokrat slišimo, da je slovenski film zelo depresiven. Na ta pogled sem že čisto pozabila, ker se družim pretežno z ljudmi, ki se ukvarjajo s filmom, potem pa po dolgem času slučajno stvar spet vidiš od zunaj, slišiš, kako je slovenski film beden in da Slovenci ne znamo delati filmov – to se nam je zgodilo na Kinu Otok, ko smo se pogovarjali z nekimi domačini, in ti niso vedeli, da se tudi mi ukvarjamo s filmom. Pravzaprav se šele zdaj začnjam zares zavedati starejše generacije slovenskega filma, v tistem obdobju so res nastajali filmi z zelo specifičnim vzdušjem. Seveda sem del istega okolja kot vsi, zato ne morem reči, da sem od tega ločena, vendar je sama vsebina filmov zelo daleč od tega, kar čutim jaz.

Katarina Rešek – Kukla: Tudi jaz se ne morem povezati z vsebino teh filmov, ker ne govorijo o meni. Zelo malo slovenskih filmov je bilo, kjer sem sploh kaj začutila, pa še takrat, ko sem, je šlo za kakšne sanjske prizore in podobno. Hkrati bi poudarila, da je nekaj slovenskih *underground* avtorjev, ki so s kratkimi, lucidnimi filmi pri meni osebno dosegli veliko večji učinek. Zdi se mi, da bi jih morali bolj spodbujati. Sem pa tudi jaz gledala nek prispevek, v katerem so ljudje pljuvali po slovenskem filmu, kako da je grozen,

niso se pa spomnili, katerega so gledali nazadnje – ali pa so rekli, da so gledali Kekca. Zdi se mi, da imamo v Sloveniji slab odnos do filma, pa tudi kulture na splošno.

Vse tri študirate, ali ste študirale, na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani. Kako je torej biti študentka AGRFT? Se vam zdi, da so (bile) vaše ideje, ki morda niso vedno najbolj ustaljene, sprejete ali ne?

Ester Ivakič: Bili so trenutki, ko sem že globoko podvomila v svoje filmsko ustvarjanje. Zdelo se mi je, da bi bilo bolje, če grem slikat, pisat, ali se ukvarjat z glasbo, kjer ne bom imela odgovornosti v smislu komunikacije, ker imam očitno težave pri sporočanju svojih idej zunanjemu svetu. Veliko pritiska je, sploh v smislu: kaj si bo mislil gledalec? ... gledalec, gledalec – kdo pa sploh je ta gledalec? Ne vem. Trenja so torej nastajala predvsem glede vsebine mojih filmov. Vseeno se mi zdi to dobro, ker zdaj še bolj vem, zakaj to hočem početi.

Maja Križnik: Ko sem šla študirat, sem imela že 25 let, zato je bil moj položaj nekoliko drugačen. Pogosto sem si rekla, da bi me čisto zlomili, če bi se na akademijo vpisala takoj po gimnaziji. Pri mlajših sošolcih sem videla razlike, videla sem, kje je najlažje izkoristiti negotovost, ki jo nekdo čuti. Akademija je okolje, kjer se moraš naučiti postaviti zase, hkrati pa ne postati trd. Za te vrste trening je ta šola super. **Katarina Rešek – Kukla:** Stanje na akademiji je podobno kot na naši filmski sceni. Vsi so nezadovoljni, hkrati pa nihče ne reče ničesar, zato se nič ne spremeni. Tega duha se hitro navzameš. Zame problem torej ni bil v tem, da bi mi kdo rekel, da je moja ideja slaba. To se mi zdi super, ker dobiš trdo kožo. Problematično pa se mi zdi, kako je to podano. Stvari v primerjavi z drugimi šolami ne gredo zares v koraku s časom, rigidne so. Srečata se dve generaciji, ena je zelo staromodna, druga pa ne. To je sicer nekaj povsem običajnega – tudi jaz bi se zelo težko sporazumela z marksističnim filozofom, ki je študiral v šestdesetih, ker nimava niti približno enakega pogleda na svet. Vendar bi moralo poučevati več mladih ljudi, ki bi prinesli nove poglede. Profesorji bi se morali odpreti, gledati več sodobnih stvari. Mislim tudi, da bi moralo biti na akademiji več ženskih ustvarjalk in profesionalk, v Sloveniji je namreč kar nekaj izjemno kvalitetnih in pomembnih. Akademija je v tem smislu zelo zaprt moški svet. Zame je bil torej konec študija prava osvoboditev. **E**